

ВИРТУАЛНАТА РЕАЛНОСТ И ЮРИДИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Вихър Кискинов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
бул. „Цар Освободител“ № 15
vkiskinov@abv.bg

Резюме: Разглежда се въздействието на виртуалната реалност върху юридическото образование.

Ключови думи: виртуална реалност; виртуална правна реалност; юридическо образование; mind taps; електронно обучение.

Виртуална реалност е нефизическа, идеална, изкуствена, образувана от информационни и комуникационни технологии. Тя е *универсално моделиращо средство*. Това качество има съществено значение за правната практика, за науката и за юридическото образование.

Правото във виртуалната реалност. Действието на правото във виртуалната реалност се нуждае от определени предпоставки. За да бъдат признати като правно валидни, действията в тази реалност трябва да отговарят на определени изисквания, определени от правото. Например, държавните органи трябва да изпълняват компетентностите си по точно определен ред, волеизявленията трябва да бъдат удостоверявани чрез признати от правото средства, обменът на волеизявления трябва да става по определен от правото начин и пр.

Резултатите от правното действие поражда явления във виртуалната реалност с особени качества - юридически актове; факти, организирани в електронни регистри; изобщо – правни изявления в електронна форма.

Съкупността от предпоставки и резултати от действието на правото в разглежданата среда поражда явлението „**виртуална правна реалност**“.

От юридическа гледна точка виртуалната правна реалност се състои от явления и състояния, чрез които правото съществува и действа във виртуалната среда. Например това са юридически механизми, юридически актове, електронни регистри.

От технологична гледна точка виртуалната правна реалност представлява взаимосвързани и взаимодействащи информационни системи и технологии, електронни регистри, средства за обмен на електронни съобщения.

Правни явления във виртуалната реалност. Във виртуалната реалност редица явления са създадени (или трябва да бъдат създадени) чрез правна регламентация.

Примери за комплексни образувания са:

- електронно правителство;
- електронно правосъдие;
- електронна търговия.

Примери за съставни на горните и по-ограничени (самостоятелни) явления са:

- електронни регистри;
- сертифицирана електронна поща;
- единни среди за обмен на електронни изявления.

Универсално моделиращо средство. Виртуалната реалност и нейната юридическа част са универсални моделиращи среди и средства. Посредством софтуер, бази данни и комуникации може да се създават и „привеждат в действие“ произволни модели на съществуващи и несъществуващи в реалната действителност явления и процеси. За правото това качество има *съществено значение*. То привнася ново качество в правното действие, когато последното се осъществява чрез участието на виртуалната среда.

Първо, възниква нов и оригинален начин на правно действие. Правните норми се реализират без непосредственото участие на правния субект. Осъществява се автоматична реализация посредством информационни технологии. Това качество поражда една поредица научни и образователни задачи. За правната наука това означава създаване на нови методи за нормотворчество и правна реализация. В юридическото образование се формира изцяло нова проблематика с предмет действие на правото във виртуалната среда. Сега тази проблематика преподавам под наименованието „информационно право“.

Второ, универсалните моделиращи възможности на виртуалната среда имат функции в правното битие и в правното познание. Създава се нова среда за *съществуване и действие* на правната система. Правното познание се променя. Правните явления и правното действие във виртуалната реалност са идеални и общодостъпни, но не и индивидуално идеални, както е било в предходните общества. Това качество има голям потенциал в правната наука и образование.

Трето, новото битие и новото действие, комбинирани с общодостъпността на виртуалната среда, образуват оригинална образователна среда. В контекста на разглежданата тема това означава, че всички участници в

правното действие – правни адресати, професионални юристи, учени, студенти, използват едни и същи средства. Например, сключването на договори става по един и същи начин от всички контрагенти. Електронни идентичности, електронни идентификации, сертификати и подписи се използват еднакво от всички. Средата, в която се осъществява правното действие е същата среда, в която се провежда юридическото обучение. В пред-информационните общества постигането дори на подобие между юридическа професионална обстановка и обучителна среда е трудно, изисква нарочни усилия, които понякога водят до комични резултати. В информационното общество именно поради универсалната достъпност и моделиращите качества на виртуалната среда границите между професионална и обучителна среда *може да бъдат* изцяло заличени.

Това поражда непозната обстановка в юридическото образование. Преимуществовата ѝ са приложими както спрямо новата юридическа материя, така и спрямо традиционни правни институти. В някои случаи тези преимущества не се осъзнават напълно, влизат в конфликт с утвърдени от векове педагогически практики, което води до едно допълнително напрежение при възприемане на новостите от юридическата професионална общност.

Функции на виртуалната правна реалност спрямо юридическото образование. Възниква ново битие на правните явления. За разлика от предходното битие на множество индивидуални субективни реалности, сега правните явления съществуват в една над-индивидуална и общодостъпна идеална среда. Това състояние има многостранни въздействия върху юридическото образование и прилаганите образователни методи.

Формализацията е необходимата стъпка, за да възникне виртуалната правна реалност. Формализирани правни явления стават част от юридическата научна и учебна материя.

Източниците на информация имат съществено значение както за юридическата практика, така и за правната наука и образование. Виртуалната правна реалност съдържа общодостъпни източници на информация. В най-съществените си части – нормативни актове и съдебна практика, тези електронни източници постепенно се превръщат в *единствените официални публикации с правна валидност*.

Правните норми, субективните права и юридическите задължения – от обща абстрактна възможност във виртуалната среда се преобразуват в конкретни информационни технологии.

Откриват се възможности за стандартизиране и консенсуализиране на правните знания; за осигуряване на еднотипни методи за организация и използване на нормативната материя. Създава се основа за създаване и прилагане на нови нормотворчески и правоприложни методи. Новите методи

имат непосредствено практическо значение и приложение. С всички тези условия виртуалната правна реалност създава условия за еднообразно приложение на правните норми, способства за проявата на правото като еднаква мяра спрямо сходни случаи. Тази реалност способства за ново качествено развитие на догматичния подход и превръщането му от идея, общотеоретично направление в **система от методи**.

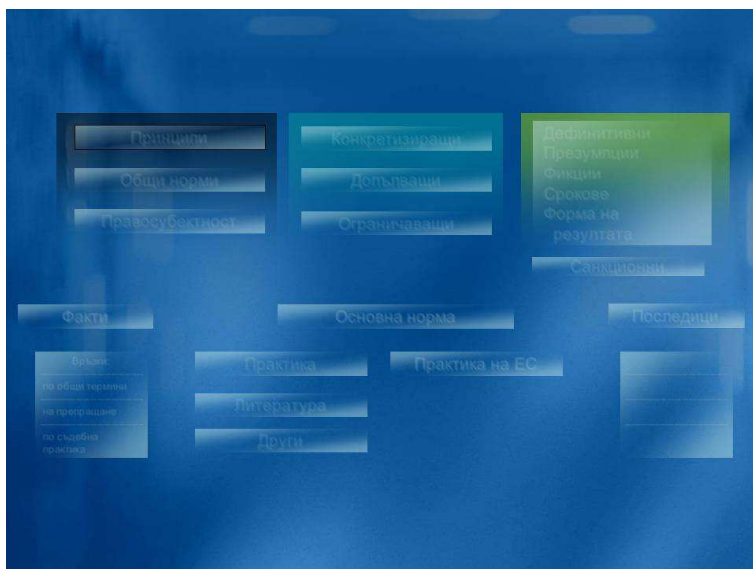
Представяне на юридическите знания във виртуалната правна реалност. Новостите пораждаат нови образователни задачи. Бъдещите юристи ще трябва да създават явления във виртуалната реалност, да формират и използват нейни части в ежедневната си професионална работа. Ето защо те трябва не само да познават правните явления и тяхното действие във виртуалната среда, но и да прилагат методи, които са изцяло нови за правната практика. Колкото сложна и непопулярна е задачата за създаване на такива методи, толкова и още по-трудна е задачата за обосноваване на необходимостта от преподаване на тези методи, както и самото тяхно преподаване.

Като стъпка в изпълнение на тези приложни и образователни задачи, се пристъпи към създаване на стандарти за представяне на правни явления във виртуалната среда. Постави се целта за еднотипно представяне на елементи и връзки в правната система и нейните компоненти: правни норми; юридически актове; правни субекти; правни понятия; правни отношения. Взаимосвързаните компоненти на тези системи образуват **структури**:

- **нормативни структури**, когато представят системата на правните норми.
- **структури от юридически актове** за представяне на едноименната система.
- **организационни структури**, присъщи на системата на правните субекти.
- **концептуални структури** (понятийни структури), когато се представя системата на правните понятия.
- **структури на правоотношения** – конкретни или модели, когато представят системата на правните отношения.

Общият термин за всички тези явления е **юридическа структура**.

Мисловните карти представят юридически структури. Софтуерът, използван за тази цел, следва да предоставя описаните възможности за представяне юридически структури. Създадени бяха модели за представяне на типични нормативни структури. Например, нормативната юридическа конструкция за поведение, като самостоятелна нормативна структура, се представя по следния модел:

Нормативната юридическа конструкция за поведение, като част от функционална структура от правни норми, се представя по следния модел:

Създаваните мисловни карти имат образователни функции. Проблематиката въвежда в методите за формализацията на правната материя. Създават условия за прилагане на комплексни юридически методи, предназначени предимно за изграждане на виртуалната правна реалност.

Образователният метод като цяло търпи промени. От пасивно възприемане на знания се преминава към овладяване на знания и умения, методи за обобщаване на информацията, конкретни информационни технологии. В този стил преподавателят не толкова повтаря известното знание, колкото насочва студента към изследване на начините за създаване на съдебни решения, образуване на идеални структури, формализиране и обобщаване на правното знание. Пред него се поставя нелеката задача за преодоляване на йерархичната познавателна парадигма, която е резултат на аналогии, класификационни и абстрахиращи методи. Многовековното приложение на тези методи в правото не е позволило развитие на методите, установяващи функционални взаимодействия между правните явления, които са част от системната методология. Чрез развитие на класическата основа и едновременно чрез преодоляване на нейните ограничения съвременното юридическо образование следва да постави в центъра на вниманието си специализираните юридически методи за създаване, развитие и възприемане на правно знание. Преди това науката следва да създаде тези методи и да сведе тяхното съдържание до конкретни образователни задачи. Голяма част от тези цели са изпълнени в научните изследвания на правото на информационното общество и учебните дисциплини правна информатика и информационно право.

VIRTUAL REALITY AND LEGAL EDUCATION

Vihar Kiskinov

Abstract: *The paper examines the impact of virtual reality on legal education.*

Key words: *virtual reality; virtual legal reality; legal education; mind maps*